ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى

يۇسۇپ-زىلەيخا

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى

يۇسۇپ-زۇلەيخا

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间史诗.3/《维吾尔民间文学大典》编委会编. - 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2006.2(2007.3重印)
(维吾尔民间文学大典)
ISBN 978-7-228-09847-7

Ⅰ.维…Ⅱ.维…Ⅲ.维吾尔族-史诗-作品集-中国-维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I222.7

中国版本图书馆CIP数据核字(2006)第010441号

策　　划：阿布都热合满.艾白
艾合买提.伊明

责任编辑：艾合买提.伊明
责任校对：阿布勒孜.阿巴斯 等

维吾尔民间史诗 — 3（维吾尔文）

《维吾尔民间文学大典》编委会 编

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐解放南路348号 邮编：830001）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷二厂印刷
880×1230毫米 32开本 11.875印张 2插页
2006年2月第1版 2007年3月第2次印刷
印数：4,001-6,000

ISBN 978-7-228-09847-7 定价：18.00元

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار

ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى
يۇسۇپ ـ زىلەيخا
«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
نەشرگە تەييارلىغان
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 ـ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر، 32/1
باسما تاۋىقى: 11.875 قىستۇرما ۋارىقى: 2
2006 ـ يىلى 2 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2007 ـ يىلى 3 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 4,001–6,000
ISBN 978–7–228–09847–7
باھاسى: 18.00 يۈەن

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا دائىر
30 كىتاب نەشردىن چىقتى

ئۇيغۇر خەلق ئەپسانە ـ رىۋايەتلىرى

(2 كىتاب)

1. كۆك ياللىق بۆرە 19.00 يۈەن
2. كۆك گۈمبەز 19.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

(10 كىتاب)

1. بۇلبۇلگويا 17.00 يۈەن
2. يېرىل تېشىم، يېرىل 17.00 يۈەن
3. قىلىچ باتۇر 18.00 يۈەن
4. ئەجدىھا يىگىت 17.00 يۈەن
5. كۈمقاپ پادىشاھنىڭ قىزى 18.00 يۈەن

6. مېھرى نىقاب — 17.00 يۈەن

7. ھۆۋەي باتۇر — 17.00 يۈەن

8. دانىشمەن دىۋانە ۋە ئادىل پادىشاھ — 17.00 يۈەن

9. مەلىكە بەرنا — 17.00 يۈەن

10. بۇقا موزايلاپتۇ — 17.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى

(5 كىتاب)

1. ئەمىرگۇر ئوغلى — 17.00 يۈەن

2. نۇزۇگۇم — 17.00 يۈەن

3. يۈسۈپ ـ زىلەيخا — 18.00 يۈەن

4. تاھىر ـ زۆھرە — 18.00 يۈەن

5. كاككۇك بىلەن زەينەپ — 19.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى

(5 كىتاب)

1. ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ① — 15.00 يۈەن

2. ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ② — 12.50 يۈەن

3. ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ③ — 16.50 يۈەن

4. ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ④ 16.50 يۈەن

5. ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ⑤ 15.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق ماقال ـ تەمسىللىرى

(2 كىتاب)

1. ئۇيغۇر خەلق ماقال ـ تەمسىللىرى ① 19.00 يۈەن

2. ئۇيغۇر خەلق ماقال ـ تەمسىللىرى ② 20.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى 8.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى 21.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق لاپلىرى 4.50 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق چاقچاقلىرى: ھېسام چاقچاقلىرى 15.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق ئويۇنلىرى 13.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق تېپىشماقلىرى 5.00 يۈەن

(بۇ بىر يۈرۈش 30 كىتابنىڭ ئومۇمىي باھاسى 480 يۈەن)

مۇندەرىجە

پەرھاد ـ شىرىن 1

لەيلى ـ مەجنۇن 123

يۇسۇپ ـ زىلەيخا 191

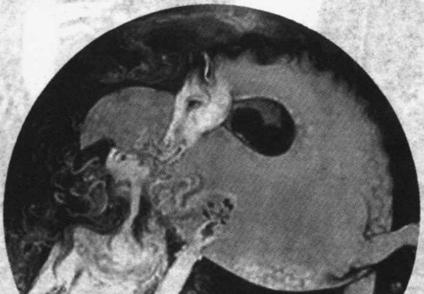

پەرهاد ـ شېرىن

رىۋايەتچىلەر بۈيۈك دەريادىن گۆھەر سۈزگەندەك، قايغۇ- لۇق سىرلاردىن تۆۋەندىكىلەرنى ھېكايە قىلىدۇ:

ئەلقىسسە، چىنى ماچىن شەھىرىنىڭ بىر پادشاھى بار ئىدى. ئۇ «خاقانى چىن» نامى بىلەن مەشھۇر ئىدى. خاقانىنىڭ مەجنۇن سۈپەتلىك بىر ئوغلى بولۇپ، ئىسمى پەرھاد ئىدى. ئۇ مەستانە ھالدا بىئىختىيار يۈرەتتى. ئەمما شاھزادە پەرھاد- نىڭ ھۆسن ـ جامالى شۇنچىلىك ئۆز ئىدىكى، ھېچقانداق گۈزەللىك ئۇنىڭ بىلەن تەڭلىشەلمەيتتى. ئۇ كۆزلىرىدىن ھە- مىشە ياش تۆكەتتى. ئۇنىڭغا قاراپ خاقانىنىڭ باغرى كۆيەتتى. خاقانى چىن: «پەرھادقا قورال ـ ياراغ ئىشلىتىشنى، سىپاھ- گەرلىكنى ئۆگىتىڭلار» دەپ ئالتۇن كەمەرلىك يۈز يىگىتنى قوشۇپ قويدى. يىگىتلەر شاھزادىگە كېچە ـ كۈندۈز ھەمراھ بولدى. لېكىن شاھزادە پەرھادنىڭ ھېچنېمە بىلەن كۆڭلى ئېچىلمىدى. بۇ ئىشتىن مەھرەم يىگىتلەرنىڭ يۈرىكى قانغا تولدى. بىر كۈنى شاھزادە شىكاردىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، تاش كېسىۋاتقان تاشچى ئۇستىنى كۆردى. ئۇنىڭ تاشچىلىق ھۈنىرى پەرھادقا يېقىپ قالدى ـ دە، دەرھال ئاتتىن چۈشۈپ تاشچىنىڭ ئالدىغا باردى. ئۇ تاشچىنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ، ئۇستىغا:

— ماڭا تاش كېسىش ھۈنىرىڭنى ئۆگەتكەيسەن، — دېدى.
شاھزادىدىن قورقۇپ كەتكەن ئۇستىنىڭ ھوشى بېشىدىن ئۇچتى. خاقانىنىڭ توسقىنىغا ئۇنىمىغان پەرھاد بىرقانچە يىل تاشچىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ تاش كېسىشنى ئۆگەندى. خاقان بۇنىڭ سىرىنى بىلەلمەي، كۈن - تۈنلەپ قايغۇرسىمۇ، لېكىن ھېچنېمە قىلالمىدى. پادشاھلىقىمۇ كۆزىگە كۆرۈنمىدى: «مېنىڭ ئوغلۇم بىر تاشچىنىڭ دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ شۇنداق ھۈنەر بىلەن شۇغۇللانسا، بۇ قانداق بولغىنى؟ بۇ نېمىدېگەن كۆڭۈلسىزلىك!» دەپ، تاڭ ئاتقۇچە يىغلاپ چىقاتتى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ياراتقۇچىنىڭ بۇيرۇقىسىز بولمىغانىدى. بىر كۈنى خاقان پەرھادنىڭ قولىنى تۇتۇپ:
— ئەي ئوغلۇم، مۇنداق مۇشەققەتكە گىرىپتار بولۇپ

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

قالغىنىنىڭ قانداق ئەھۋال، بۇ ساڭا نېمىدېگەن ئازاب؟ ئەي كۆز نۇرۇم، يۈر، مەن سېنى خەزىنىگە ئەكىرەي، ئۇ يەرنى تاماشا قىل، — دەپ پەرھادنىڭ قولىدىن يېتىلىگىنىچە خەزىنىگە ئەكىردى. خاقاننىڭ قىرىق خەزىنىسى بار ئىدى. بىر خەزىنىسى لەئەل - مەرۋايىت، بىر خەزىنىسى قىزىل ياقۇت، يەنە بىرىدە مارجان ۋە فىرۇزە، يەنە بىرىدە خەنجەر، ئالماس، يەنە بىرىدە بولسا شەمشەر قاتارلىقلار لىق تولغانىدى. شۇنىڭغا ئوخشاش قىرىق خەزىنىنى تاماشا قىلدۇردى، ھەممە بايلىقلارنى كۆرسەتتى. شاھزادە پەرھاد ھېچقانداق نەرسىگە نەزەر كۆزىنى سالمىدى. ئۇلار بىر خەزىنىگە كىردى. بۇ خەزىنىدە بىر ئالتۇن ھەللىك قۇتا تۇراتتى. بۇ قۇتىنىڭ شولىسى خەزىنە ئىچىنى يورۇتقانىدى. پەرھاد دەرھال بېرىپ قۇتىنى قولىغا ئالدى. خاقان ئالدىراپ پەرھادنىڭ قۇتىنى ئېچىشىنى توستى:

— ئەي كۆز نۇرۇم بالام، بۇ قۇتىنى ئاتا - بوۋىلىرىمىزمۇ تۇتۇپ باقمىغان. قۇتىنى ئاچمىغىن، — دەپ كۆپ يالۋۇردى، ئاچقۇزماسلىققا ئۇرۇندى. ئەمما پەرھاد ئاتىسىنىڭ سۆزىگە ئەسلا ئۇنىمىدى، دەرھال قۇتىنى ئاچتى. قۇتىنىڭ ئىچىدە تۇرغان «ئىسكەندەر ئەينىكى»[①] گە قارىدى. ئەينەكتىن تۆت ئىقلىمدىكى ئاجايىپ - غارايىپلارنى كۆردى. يەنە تاغلار ئارىسىدا بىر گۈمبەز كۆرۈندى. گۈمبەزدە تىلسىم قىلىنغان خەزىنىلەرگە كۆزى چۈشتى. بۇ خەزىنىلەردىكى بايلىقلارنىڭ ھەددى - ھېسابى يوق ئىدى. شۇ خەزىنىلەرنىڭ بىرىدە جەمشىدنىڭ جامى بار ئىدى. ئۇلاردىكى ھەممە نەرسىلەر پەرھادقا

① ئىسكەندەر ئەينىكى — رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، پادشاھ ئىسكەندەر كۆھىقاپتىن دۇنيانىڭ ھەممە يېرىنى كۆرگىلى بولىدىغان بىر ئەينەكنى ئاچىققانمىش.

مۇئەييەن كۆرۈندى. پەرھاد ئاتىسىغا:
— مەن ئاشۇ تاغقا چىقىپ، كۆرۈنگەن خەزىنىلەرنى قولغا كەلتۈرىمەن، — دېدى.
خاقان قانچە توسسىمۇ بولمىدى. ئۇ ھەيران قېلىپ: «بۇ يالغۇز بالام تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ تەنها ئەۋەتەلەيمەن» دەپ ئويلىدى - دە، يۈز مىڭ لەشكەر توپلىدى. لەشكەرلەر پەرھادنى ئېلىپ يولغا چۈشتى. لەشكەرلەرنىڭ كۆپلۈكى گويا بۈيۈك دەريانىڭ دولقۇنىغا ئوخشايتتى.
شۇ ھالدا كۈنلەپ، ئايلاپ يول يۈرۈپ، ھېلىقى تاغقا يېتىپ كەلدى. تاغقا يەتكۈچە بولغان چەكسىز ئارىلىقتا بىرقانچە پادىشاھلىقلار بار ئىدى. ئۇلار پەرھادقا يول بەرمىدى. پەرھاد باشچىلىقىدىكى ھېسابسىز لەشكەرلەر:
— ئۆز شەھەرلىرىڭلار ئۆزۈڭلارغا نېسىپ بولسۇن، بىز شەھىرىڭلارغا چېقىلمايمىز. تاغلىرىڭلارغا بېرىپ سەيلە - تاماشا قىلغىلى كەلدۇق، — دەپ كۆپلىگەن ۋەدىلەرنى بەردى.
ئەلقىسسە، شاھزادە پەرھاد ئۆزى يالغۇز تاغقا چىقتى. باشقا لەشكەرلەر چىقالمىدى. تاغ ئۈستىدە ئاجايىپ - غارايىپلار بار ئىدى. پەرھاد ئۇلارنى كۆردى. بىر غارنىڭ ئالدىدا مويسىپىت بىر كىشى ئولتۇراتتى. پەرھاد ئۇ كىشىنىڭ ئالدىغا بېرىپ تەزىم قىلدى.
— ئەي بالام، بۇ يەرگە قۇش ئۇچۇپ كەلسە، قانىتى كۆيەتتى، سەن بۇ جايغا قانداق كەلدىڭ؟ ئىسمىڭ كىم؟ ماڭا ئەھۋالنى بايان قىلغىن، — دېدى ھېلىقى مويسىپىت كىشى.
— مەن شاھزادە پەرھاددۇرمەن. خاقانى چىننىڭ كۆز نۇرى — پەرزەنتى بولىمەن. بۇ يەرگە تاماشا قىلغىلى كەلدىم، — دەپ جاۋاب بەردى پەرھاد.
ھېلىقى مويسىپىت كىشى:

— ئەي بالام، مەن بەش يۈز يىلدىن بېرى مۇشۇ يەردە سېنى كۈتۈپ يېتىۋاتىمەن، شۈكۈر لىللاھ سېنى كۆردۈم، مەن بىر دورا ياساپ قويغانىدىم. ئۇنى پۈتۈن بەدىنىڭگە سۈرتكىن. ئاندىن كېيىن ئۇ خەزىنىلەرگە قەدەم قوي، خەزىنىلەرنى ساقلاپ ياتقان سانسىز ئەجدىھالار بار، ئۇلار ساڭا ئاغزىدىن ئوت چاچىدۇ. بۇ دورىنى بەدىنىڭگە سۈرتۈپ كىرسەڭ ساڭا ئوت كار قىلمايدۇ، بەلكى ئوت ئەجدىھانىڭ ئۆزىگە يانىدۇ. تەڭرى بۇ يەردىكى خەزىنىلەرنى ساڭا نېسىپ قىلسۇن. ئەمدى تېنىمدىكى ئامانەتنى تەڭرىگە تاپشۇراي، — دەپ كۆزىنى يۇمدى. پەرھاد مويسىپىتنى ئۆز ئورنىغا دەپنە قىلدى.

شاھزادە مويسىپىت بەرگەن دورىنى ئۆزىگە سۈرتۈپ، ئەجدىھانىڭ ئالدىغا قەدەم تاشلىدى. ئەجدىھا چاچقان ئوت ئۆزىگە قايتىپ، كۆيۈپ ئۆلدى. پەرھاد ئۇ يەردىن ئۆتۈپ بىر بوستانلىققا كىردى. بوستانلىق ئىچىدە بىر شەيخ ئولتۇراتتى. پەرھاد دەرھال بېرىپ شەيخكە سالام بەردى. شەيخ پەرھادقا قاراپ:

— ئەي بالام، ئۆزۈڭ كىم بولىسەن، بۇ يەرگە نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭ؟ — دېدى. پەرھاد شەيخنىڭ سوئاللىرىغا مۇۋاپىق جاۋاب بەردى. شەيخ:

— ئەي بالام، مەن مىڭ ياشقا كىردىم. شۇنچە يىللاردىن بېرى سېنى كۈتۈپ كەلگەنىدىم، ئاخىر كەپسەن. بۇ ئامانەتنى ئال، — دەپ، بىر مەجۇننى پەرھادنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ مەجۇننى يېگىن. ھەممە خەزىنىلەر ئەمدى سېنىڭ بولىدۇ.

شەيخ يۇقىرىقى سۆزلەرنى ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، جېنىنى تەڭرىگە تاپشۇردى.

ئەلقىسسە، شاھزادە پەرھاد كۆپ ئىشلارنى قىلىپ بارلىق

خەزىنىلەرنى ئالدى. ئۇ خەزىنىلەرنى شۇ يەردىكى پادشاھلارغا ۋە ئۆز لەشكەرلىرىگە ئىنئام قىلدى. چۈنكى پەرھاد بۇ خەزىنىلەرگە قىزىقمايتتى. ئۇ ئاجايىپ ۋەقەلەرنى باشتىن كەچۈرۈپ قايتتى. لەشكەرلەرگە تارقىتىپ بەرگەن ياقۇت، مەرۋايىتلار ھېسابسىز ئىدى. شۇڭا، بۇ ئىشتىن دوستلار شادلىققا چۆمدى. پەرھاد ۋەتىنى چىنى ماچىنغا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىغا كىشىلەر ئاپىرىن ئوقۇدى. شاھزادە پەرھاد خاقانى چىنغا:

— ئەي مېنىڭ قىبلىگاھىم ئاتام، مەن ئاشۇ ئىسكەندەر

ئەينەكنى بىر كۆرۈپ باقاي، — دەپ ئىلتىماس قىلدى.

— ئەي جېنىم ئوغلۇم، بۇ ھەۋەسنى قوي. سەن كۆزۈمنىڭ نۇرى، ئۇنى كۆرۈشكە بولمايدۇ. ئۇنى كۆرۈشۈڭدىن بېشىمغا بالا ياغمىغاي، — دېدى خاقان ئۇنى توسۇپ.

لېكىن شاھزادە ئاتىسىنىڭ سۆزىگە ئەسلا پىسەنت قىلمىدى. ئۇ خەزىنىگە كىرىپ ئەينەكنى ئالدى، ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قارىدى. پەرھادنىڭ تۆت ئىقلىمدا كۆرمىگەن يېرى قالمىدى. ئاخىر بىر بۈيۈك شەھەرنى كۆردى. بۇ شەھەر ھەممە شەھەرلەردىن ھەيۋەتلىكرەك ئىدى. ئۇ شەھەرنىڭ ئىچىدە سەلتەنەتلىك بىر ئوردىغا كۆزى چۈشتى. شەھەر ئىچىدە يۈز مىڭلىغان لەشكەر ۋە لەشكەرلەر ئوراپ تۇرغان بىر بوستان تۇراتتى. بوستانغا ئالتۇن تەخت قويۇلغان بولۇپ، تەخت ئۈستىدە بىر نازىنىن ئولتۇراتتى. ئۇ نازىنىنىنىڭ گۈزەل ھۆسن - جامالىدىن شۇ بوستانغا نۇر چېچىلىپ تۇراتتى. ئۇ نازىنىن قىزنى تەرىپلەپ تۈگەتكىلى بولمايتتى. گۈزەللىكتە ئۇنىڭغا تەڭ كەلگۈدەك بىرەرى تېپىلمايتتى. ئۇنىڭ گۈزەل جامالى بىر بوستانىلا ئەمەس، پۈتۈن ئالەمنى مۇنەۋۋەر قىلىپ تۇراتتى. يۈز مىڭلىغان لەشكەر ئۇنىڭ خىزمىتىگە تەييار تۇراتتى. ئۇنىڭ تەرىپ - تەۋسىپىنى ئاڭلىغان كىشىلەر ھوشىدىن جۇدا بولاتتى.

پەرھادنىڭ غەزىلى

ئول نە قىزدۇر، ھۆرى جەننەت ھەم بەرابەر كەلمەگەي،
كاكۇلىگە مۇشكۇ ئەنبەر ھەم بەرابەر كەلمەگەي،
ئول نە لەبدۇر، لەئلى بەدەخشان ھەم بەرابەر كەلمەگەي،
ئول نە يۈزدۇر، ئول قىزىل ھەم بەرابەر كەلمەگەي،

ئول نه كۆزدۇر، ئاھۇيى رۇم ھەم بەرابەر كەلمەگەي،
ئول نه دەنداندۇر، ساڭا گەۋھەر بەرابەر كەلمەگەي،

ئول نه قاشدۇر، خەت ئارا قەلەم بەرابەر كەلمەگەي،
ئول نه سۆزدۇر، سۆز ئارا شەكەر بەرابەر كەلمەگەي،
ئول نه ساچدۇر، باغ ئارا سۇنبۇل بەرابەر كەلمەگەي،
ئول قەددىدۇر، سەرۋى لەرزان ھەم بەرابەر كەلمەگەي،
ئول قولىدۇر، ئاق يىپەك مالى بەرابەر كەلمەگەي.

بۇلبۇلى گويەندەلەر بىر گۇفتىگۇنىڭ بەندەسى،
ئول قىزىلگۇل ئاي يۈزىنى گويىيا شەرمەندەسى،
ئول مېھىنبانۇ دېگەن بىر شاھىنىڭ ئەرزەندەسى،
بارچە ئالەم خۇبلارى ئول ماھىنىڭ فەرۋانەسى،
چۇشتى بۇ پەرھادىنىڭ باشىغە ئول دەم سايەسى،
تۇتىئى شېرىن زەبان ئول ماھنى ھەمسايەسى،
بارچە ئالەم ئارادە ئول ياخشىلارنىڭ زۇبدەسى،
ئول كەبى سەرۋى رەۋان ئالەمگە كەلگەي ـ كەلمەگەي.

كىمكى كۆرسە ئاي يۈزىدىن بولغاي ئاڭا بەندى مۇرىد،
ئاچماغە ئەتدى جەفا دەرۋازەسىن بولدى كەلىد،
بول پەرىنى يولىدە بولدى بۇ يەردە ئول فەرىد،
ئول كەبى گەۋھەر ـ سەدەفكە باز تۇشكەي ـ تۇشمەگەي،
كىفرىكى خەنجەرلەرى ئالەمغە كەلگەي ـ كەلمەگەي.

كۆردى ئول ئادەم يۈزىن پەرھاد ـ شېرىن جورەسى،
كىم ئۇ شۇل خاقانى چىننى شەھرىنى مەھ پارەسى،
نه جەفا كۆرگەيكى ئول دەم پادىشاھ ئەرزەندەسى،

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com